

SEFER E. BERZEG

Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti Devlet Başkanı
Pşimaho Kotse (Kosok) Yaşamı ve Gurbet Yazıları

KAFKAS VAKFI YAYINLARI - 9

**KUZEY KAFKASYA CUMHURİYETİ DEVLET BAŞKANI PŞİMAHO KOTSE
(KOSOK) YAŞAMI VE GURBET YAZILARI**

Sefer E. Berzeg

Yayın Yönetmeni

Yusuf Tunçbilek

Editör

Ahmet E. Çölgeçen

Kapak Tasarımı

Şule İlgüç

Dizgi

Minyatür Ajans

1. Baskı

Ankara, 2011

2. Baskı

Kafkas Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018

ISBN 978-975-00909-3-6

Kafkas Kültür Eğitim ve Sosyal Yardım Vakfı

Kafkas Vakfı Yayınları

Yayıncılık Sertifika No: 22094

Hırkai Şerif Mah. Fevzipaşa Cad.

No: 179 Fatih 34091 İstanbul

Telefon: 0212 531 25 66

www.kafkas.org.tr

bilgi@kafkas.org.tr

Baskı ve Cilt

Milli Basım ve Yayın

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad.

No: 83/3 201-202

Zeytinburnu 34010 İstanbul

Telefon: 0212 544 34 09

Sertifika No: 34486

YAYIN HAKLARI

© Eserin tüm hakları anlaşmalı olarak
Kafkas Vakfı'na aittir. Yayıncı izni olmadan çoğaltılamaz.

SEFER E. BERZEG

Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti
Devlet Başkanı Pşımaho
Kotse (Kosok) Yaşamı ve
Gurbet Yazıları

Sefer E. Berzeg

1943 yılında Samsun'un Kavak ilçesinde doğdu. Vubıhların Berzeg ailesine mensuptur. Samsun 19 Mayıs Lisesi'nden mezun olduktan sonra Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Serbest avukat olarak çalıştığı Samsun'da 1972-1998 yılları arasında sürekli olarak Kafkas Kültür Derneği'nin başkanlığında bulundu. 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye basınında ve Kafkasyalıların yayın organlarında yazıları, şiirleri ve araştırmaları yayınlanmıştır. Yeni Kafkas, Kafkasya, Birleşik Kafkasya, Nartların Sesi, Kuzey Kafkasya, Kuzeyso, Yedi Yıldız gibi dergi ve gazetelerde çeşitli imzalarla çok sayıda yazısı yayınlanmış ve Samsun'da 1990-1993 yılları arasında Kafkasya Gerçeği adlı dergiyi çıkarmıştır. Eserlerinden bazıları şöyledir: Kafkas Hasreti (1966), Vatan Düşüncesi-Adıge Şiirinden Seçmeler (1967), Adıge-Çerkes Alfabesinin Tarihçesi (1969), Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler 3 Cilt (1985-1989), Se Sidunay (1986), Türkiye Kurtuluş Savaşında Çerkes Göçmenleri (1990), Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü (1995), Kafkasya ve Çerkesler Bibliyografyası (1996), Soçi'nin Sürgündeki Sahipleri Çerkes-Vubıhlar (1998), Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti 3 Cilt (2003-2006), Kafkasya ve Diaspora Yayın Hayatından (2008), Seyin Time Sürgünde Doğmuş Bir Kafkas Şairi (2010), Kafkasya ve Diaspora Üzerine Söyleşiler (2011), Abhaz Yazar Ömer Beygu'dan Bir Vubıh'a Mektuplar (2014).

İçindekiler

Birinci Bölüm

Pşımaho Kotse'nin Yaşamı (1887-1962)

Giriş	9
Ailesi ve Öğrencilik Yılları.....	10
Meslek Yaşamı	12
Bazı Toplumsal Çalışmaları.....	14
Rusya Gazetelerindeki Bazı Yazıları	17
Pşımaho Kotse'nin, Kafkasya'nın Devletleşme, Özgürlük ve Bağımsızlık Mücadelesindeki Rolü.....	23
Pşımaho Kotse'nin (Kosok) Gurbetteki Yaşamı	61
Pşımaho Kotse'nin Son Günleri ve Ölümü	69
Epilog	72

İkinci Bölüm

Pşımaho Kotse'nin Gurbet Yazıları (1935-1960)

Yalan, Kurtuluş Değildir ("Brdzolis Khma" Gazetesine Cevap).....	83
Böyle Tarih Yazılmaz (Brdzolis Khma'dan Adı Bilinmeyen Bir Yazara)..	91
Kuzey Kafkasya'da Devrim Ve Sovyetleştirme.....	99
Mutlu Bir Yıldönümü	127
Şeyh Şamil'in Son Kalesi Gunip	131

Yeşil Mayıs	137
Kuzey Kafkasya'nın Bağımsızlığı	147
Görevimiz	153
Kuzey Kafkasya Hürriyet Ve İstiklal Savaşı Tarihinden Yapraklar	157
Mağrur Güzellikler Ülkesi Kafkasya	157
Kuzey Kafkasya'da Halk	158
İlk Saldırıları	161
Kafkasya'da Hunlar	161
Kuzey Kafkasya'da Araplar Ve Hazarlar	168
Kafkasya'da Moğollar	169
İlk Rus Saldırıları	171
Kuzey Kafkasya'da İranlılar	173
Yeni Rus Saldırıları	174
Kanlı Yermolov	176
İmam Şamil Dönemi	177
Kuzey Kafkasya'nın Zenginlikleri	183
Kuzey Kafkasya Ve Komünist Rusya	188
Yeni Facialar	191

Ekler

Revolution And Sovietization In The North Caucasus	199
Ложь Не Во Спасение (Ответ Газ. "Брэдзалис Хма")	227
Как Не Пишется История (Анониму Из "Брэдзалис Хма")	235
Genel Bibliyografya	243
Makaleler	243
Kitaplar	245

Birinci Bölüm
Pşımaho Kotse'nin Yaşamı (1887-1962)

Giriş

On dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başlarında Rusya İmparatorluğu'nun işgali altında bulunan Kafkasya'da oluşan tüm olaylara ülkede yürürlükte bulunan sömürgeci askeri yönetim damgasını vurmaktaydı.¹

Bununla birlikte Kuzey Kafkasya'nın kardeş halkları, tüm olumsuz koşullara karşın, "Kafkasya Dağlıları" genel adı altında, Rusya İmparatorluğu'nun siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamına da bir ölçüde uyum sağlamaya başlamışlardı. Ülkede, özellikle 1905 devrimi sonrasında, sayıca büyük olmayan; ama nitelikli ve Avrupa eğitilmiş genç bir kuşak ortaya çıkmıştı. Birçok genç, Rusya'nın ve Avrupa'nın yüksek okullarında ve üniversitelerinde öğrenim görmüş ve büyük çoğunluğu askerlik mesleğine yöneltilmekle birlikte bazıları da ünlü doktor, hukukçu, mühendis ve eğitimciler olarak tüm Rusya'da ve Kafkasya'da çeşitli görevler almaya başlamışlardı.

1 Bu dönemde Kafkasya'da yürürlükte olan sömürgeci yönetim biçiminin karakteristik bazı özellikleri için bkz: Altay Köyüşov, 1917-1920- ci illerde Şimali Gafgaz Dağlılarının Azadlığı Uğrunda Mübarizesi, Baku, 2000.

Şubat 1917'deki "burjuvadevrimi" ile Çarlığın devrilmesinden sonra, bölgedeki sosyal ve siyasi gelişmeleri belirleyen toplumsal güç de işte bu eğitilmiş; fakat genellikle devlet deneyimi olmayan gençler arasından çıkacaktı. Devrim, iç savaş ve bağımsız Kuzey Kafkasya Dağlıları Cumhuriyeti döneminin önde gelen siyaset adamlarından biri olan Pşimaho Kotse de söz konusu olan bu genç aydınlar kuşağı içerisinde yer alıyordu.

Ailesi ve Öğrencilik Yılları

Pşimaho Kotse, 12 Nisan 1884'te (şimdiki takvimle 1887) Kafkasya'da, Terek Bölgesi'nin Nalçik (bugünkü Kabardey-Balkar Cumhuriyeti) yöresinde bulunan Babugoy köyünde doğdu. Babasının adı Hüseyin oğlu T'emaş, annesinin adı Nisa'dır. Ailesinin dördü erkek, üçü kız olan yedi çocuğundan biridir.²

Pşimaho, Adıgelerin Kotse soyundan olup, sürgün yaşamında Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olduktan sonra, resmi kayıtlarda zorunlu olarak, "Kosok" (Kotse-oğlu) soyadını ve "Ali Mirza" adını da kullanmıştı. Kotse soyuna mensup birçok aile günümüzde, Kafkasya'nın Kabardey-Balkar, Karaçay-Çerkes, Çeçen, İnguş Cumhuriyetlerinde ve sürgünde buldukları Eski Yugoslavya, Bulgaristan, Türkiye gibi ülkelerde yaşamını sürdürmektedir.³

Pşimaho Kotse'nin babası T'emaş, başarılı bir girişimci olarak Kafkasya'nın tüm bölgelerinde yoğun ticari faaliyetler yürütmekteydi. Ailesi ile birlikte genel olarak Babugoy köyünde oturuyordu ama Pyatigorsk (Adıgece Pısfabe, Beştav) kentinde de bir evi vardı

2 Bkz: Pşimaho Kotse, Kuzey Kafkasya Hürriyet ve İstiklal Savaşı Tarihi'nden Yapraklar isimli esere Kadircan Kaflı tarafından yazılmış önsöz, Kuzey Kafkas Türk Kültür ve Yardım Derneği Yayınları, No: 2, İstanbul, 1960.

3 Kotse Hazretaliy, Kuetsixer qizityeçvar, Csvnqhuaze, Mequeuqhu, Nalçik, 1992, s. 6.

ve Nalçık yöresinde 600 desyatın (yaklaşık 650 hektar) arazisi bulunuyordu.⁴

Pşımaho, ilköğrenimini Pyatigorsk'ta gördükten sonra orta öğrenimini Karadeniz kıyısındaki Novorossisk (Adıgece adıyla T'semez) Kenti Lisesi'nde tamamladı (1905). Aynı yıl içinde Rusya'nın o zamanki başkenti olan St. Peterburg'da üniversiteye girerek "Vostoçnıy" (Doğu Bilimleri) Fakültesi'ne kaydoldu. Fakat birinci yılın sonunda buradan ayrılarak aynı üniversitenin Hukuk Fakültesi'ne geçti. Bazı yazarlar bu geçişi, onun 1905-1906 Devrimi sırasında Peterburg'daki siyasi mücadelelerde etkin bir yer aldığına bağlamaktadırlar. Ama bu konuda şimdilik bir belge bulunmadığı gibi, kendisinin de bu konuda herhangi bir söylemi olmamıştır. Bununla birlikte, tüm üniversite öğrencileri gibi Kotse'nin de güvenlik yönünden sıkı bir polis izlemesi altında tutulduğu gerçektir. Bu izlenme ise herhalde onun somut bazı eylemlerinden ziyade, demokratik görüşleri ve Peterburg'daki "Dağlı" (Kafkasyalı) hemşerileri ile olan sıkı ilişkilerinden kaynaklanmaktadır.⁵

Gerçekten de Pşımaho, üniversite öğrenciliği döneminde, gelecek yıllarda Kafkasya'daki olayların gidişinde etkin olacak, ulusal ve kültürel alanda önemli roller oynayacak olan birçok Kafkasyalı "Dağlı" gençle de tanışmış ve dost olmuştu. Kafkasya halklarının tarihi, kardeşliği ve ortak sorunları konusundaki sağlam ve gerçekçi değer yargıları da bu dönemde güçlenmişti. Elimizde o yıllarda çekilmiş bir fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğrafta onun Haydar Bammat (Kumuk, sonra Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı), Said Habıy (Lak, Eğitimci, sosyalist siyaset ve devlet adamı), Ahmet Han Mutuş (Çeçen, sonraları Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti parlamento üyesi, sosyalist siyaset ve devlet adamı), As-

4 A. Kh. Karmov, M.Z. Sablirov, *Jizn i obşestvenno-politiçeskaya deyatelnost P.T. Kotseva, İstoriçeskiy vestnik*, vip. 11., Nalçık, 2005, s. 374-398.

5 A.g.e.

lanceriy Datiyatı (Oset, kültür ve siyaset adamı), İbrahim Haydar (Zakatallı Lezgi, Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti'nin bakanlarından, sosyalist devrimci siyaset ve devlet adamı) gibi Kafkasya'nın çeşitli boylarından ve ayrı siyasi düşüncelere sahip olan arkadaşlarıyla birlikte yer alması⁶ bu düşüncemizi doğrulamaktadır.

Meslek Yaşamı

Şımaho Kotse, St. Peterburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni 1910 yılında en yüksek dereceyle bitirdi. 22 Kasım 1910'da Kafkasya'nın Kuban Bölgesi'ndeki, Yekaterinodar Yöresi Mahkemesi'nde alt düzeyde bir memur olarak görevlendirildi. Sömürgeci bir devlet olan Çarlık Rusyası'nda "yerli" bir gencin bürokraside yükselebilmesi pek kolay değildi. Herkes gibi Kotse'nin Babugoy köyündeki ailesinin bile polis tarafından izlenmekte olduğu bir gerçektir.

6 Adı geçen kişilerin biyografileri ve dönemin genel bir panoraması için bkz: Sefer E. Berzeg, Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti 1917-1922, Cilt: 3, İstanbul, 2003-2006.

Onun bu göreve atanabilmesi için Terek Bölgesi'nin yöneticisi olan Kazak Atamanı yazılı referans vermiş ve kendisinin yüksek ahlaklı olduğunu ve siyasal açıdan sakıncalı eylemleri bulunmadığını belirtmişti. Doğduğu Nalçık yöresine atanmış ilk "yerli" askeri yönetici olan Sultanbek Kılışbiy(ev) de Terek Bölge Amiri'ne gönderdiği bir raporda; "T'emaşe Kotse ve onun eskiden öğrenci ve o sırada Yekaterinodar Yöre Mahkemesi Yeminli Görevli Yardımcısı olan oğlu Pşimaho Kotse hakkında mevcut kuşkuları doğrulayacak herhangi bir kanıt bulunmadığını" bildirmişti.⁷

Pşimaho Kotse, 1912-1917 yılları arasında, Kuban Bölgesi'nin merkezi olan Yekaterinodar'da (bugünkü Krasnodar kenti) avukatlık yaptı. Avukat olarak Pşimaho Kotse'nin faaliyeti; özellikle Rusya içlerinden gelerek ülkenin en iyi topraklarına yerleşmiş bulunan Çarlık kolonizatörlerinin yasa dışı hareketlerini protesto eden yerli halkla (Adıgeler, Karaçaylılar, Abazalar vd.), Çarlık yönetimi arasında toprak anlaşmazlıkları yüzünden açılan davalarla ilgiliydi. Bu hallerde merhum, çok kez ücret almak şöyle dursun, aksine kendi parasını bile harcayarak yurttaşlarının yararlarını savunuyordu.⁸

"Sovyet tarihçileri", benzeri birçok yurtsever ve nitelikli insana da yaptıkları gibi, Pşimaho Kotse'nin bir "halk düşmanı", "burjuva milliyetçisi" ve "milyoner" olduğunu kanıtlamak gayesiyle sık sık onun "at sürüleri sahibi" olduğunu ve bu alanda büyük ticari işler yaptığını belirtmişlerdir. Bu görüş pek doğru değildir ve onun adı kasıtlı olarak babası T'emaşe Kotse ile karıştırılmaktadır.⁹ Ayrıca babasının "Karun kadar zengin olduğu" şeklindeki iddialar da oldukça abartılıdır. Sadece Kabardey bölgesinde eskiden ünlü olan

7 A.Kh. Karmov, M.Z. Sablirov, A.g.e.

8 A.g.e.

9 Kayıplarımız: Pşimaho Kosok, Sovyetler Birliğini Öğrenme Enstitüsü Dergisi, 8. Yıl, No: 26-27, Münih, 1962, s. 90.

Tambiy, Tram vd. at yetiştiricisi soyların yerini yirminci yüzyılın başlarında Şalbore, Lafış ve Kotse soylarının almış oldukları gerçektir. 1903 yılında T'emaşe Kotse'nin 342 atı, Yinalıkoy köyünden Asteğmen H. Şalbore'nin ise 376 atı vardı. 1917'de, Nalçık Yöre Amiri'ne (Naçalnik) bildirildiğine göre, Hacı T'emaşe Kotse'nin 167 kısarak ve 11 aygırı bulunmaktaydı.¹⁰

Avukat Pşımaho Kotse'nin, zaten babasının atçılık uğraşına fazla bir katkısı da olamazdı; çünkü doğduğu köy olan Babugoy'dan çok uzaklardaydı. 1905-1910 yılları arasında St. Peterburg'da okuyordu. Sonraları ise 1917 yılına kadar Kuban Bölgesi'nin merkezi Yekaterinodar'da çalışmış ve bu arada evlenmişti. Bununla birlikte doğduğu Kabardey yöresiyle tüm ilişkilerini kesmiş de değildi ve at yetiştirme işinde, babasına elinden geldiğince destek veriyordu. Bununla ilişkili olarak 1910 yılında düzenlenen "Rusya At Yetiştiricileri Kongresi'ne katılmıştı. Bu kongrede bir konuşma da yapan Kotse, "Kabardey" at cinsinin gelişmesi ve Rusya'da yaygınlaşması açısından alınmasını gerekli gördüğü önlemlere dikkatleri çekmişti. Oturumların birinde Kotse, Kabardey yöresindeki atçılığın sorunları üzerine ayrıntılı bir rapor sunmuş ve onun bazı önerileri kongrenin kararları arasında yer almıştı. Genç Pşımaho'nun doğduğu Babugoy köyüne de fazlasıyla emeği vardı ve hemşerilerine, karşılaştıkları her sorunda, elinden geldiğince yardımcı olmuştu.¹¹

Bazı Toplumsal Çalışmaları

Pşımaho Kotse, yerli Çerkes halklarının neredeyse tamamı yabancı topraklara sürülmüş bulunan ve ülkede kalabilenleri de askeri bir sömürge yönetiminin baskısı altında yaşamakta olan Kuban Bölgesi ve Karadeniz yöresinde avukat olarak çalıştığı 1912-1917 yıllarında, yurttaşlarının sosyo-kültürel yaşamına da

10 A.Kh. Karmov, M.Z. Sablirov, A.g.e.

11 A.g.e.

doğrudan katılarak önemli katkılarda bulunmuştur. Bu dönemde, Rusya'daki 1905 Devrimi ve Osmanlı İmparatorluğu'nda 1908'de ilan edilen Meşrutiyet rejiminin bir sonucu olarak, her iki ülkede de milli-demokratik hareketler güç kazanmaya başlamıştı. Sürgündeki Kafkasyalılar tarafından, merkezi İstanbul'da olmak üzere, 1908'de oluşturulan "Çerkes İttihad ve Teavun Cemiyeti" çevresindeki aydınların da etkisi ve doğrudan katılımıyla bu dönemde Yekaterinodar'da ilk "Çerkes Yardımlaşma Derneği" (Çerkeskoye blagotvoritelnoye obşestvo) kuruldu.¹² Terek Bölgesi'ndeki Nalçık kentinde de daha 1906 yılında, "Nalçık Yöresi Kabardeyleri ve Dağlıları (Balkarlar) Arasında Eğitimi Yayma Derneği" (Obşestvo pasprostraneniya obrazovaniya sredi kabardintsev i gortsev Nalçıkskogo okruga) adı altında benzer nitelikte bir dernek kurulmuştu. Pşimaho'nun babası T'emaşe de bu derneğin kurucu ve destekleyicileri arasında bulunuyordu.¹³

Bu derneklerin ve özellikle "burjuva milliyetçi" bir örgütlenme olması nedeniyle Sovyet döneminde hiç sözü edilememiş olan "Çerkes Yardımlaşma Derneği"nin, Kafkasya'nın ve Adıgelerin sosyo-kültürel tarihinde çok önemli bir rolü vardır. İlk Adıge tiyatrosu çalışmaları yanında; milli, tarihi ve etnografik materyallerin toplanması gibi birçok çalışma da bu dernek çevresindeki aydınlar tarafından başlatılmıştır. 1911-1912 yıllarında kurulduğunu tahmin ettiğimiz derneğin yönetiminde, Mayıs 1914'te, şu kişiler

12 Sefer E. Berzeg, Yusuf Suat Neğuç Hakkında Bazı Notlar, Kafkas Vakfı Bülteni, Sayı 7, İstanbul, s. 10-12.

13 T. Kh. Kumikov, Obşestvo rasprostraneniya obrazovaniya sredi kabardintsev i gortsev, Kultura, obşestvenno-političeskaya misl i proşeşeniye Kabardı vo vtoroy polovine XIX- naçale XX veka, Nalçık, 1996, s. 304-308; Mukharbi Sablirov, Kultura narodov Kabardı i Balkarı i kontse XIX- naçale XX vv, Nalçık, 2001, s. 133-147.

bulunuyordu: Lu Traho (Başkan), Batırbek Şardan,¹⁴ Kaspolet Ulagay,¹⁵ Paşabek Sultan, Sultan Dolet Girey,¹⁶ Yedic Hatoğoğ, Keleşbey Tuğuruk, Pşımaho Kotse. Bu tarihte derneğin sekreterliğini avukat Pşımaho Kotse yapmaktaydı. 1916 yılında ise Çerkes Yardımlaşma Derneği'nin yönetim kurulu şu kişilerden oluşmaktaydı: Batırbek Şardan (Başkan), Paşabek Sultan (Başkan Yardımcısı), Kaspolet Ulagay (Sayman), Pşımaho Kotse (Sekreter), Hatoğoğ, Seferbiy Siyukh,¹⁷ Hamid Traho, Sultan Dolet Girey, Namitok.

Yönetiminde Pşımaho Kotse'nin de aktif olarak görev aldığı bu dernek; Türkiye'deki Çerkes sürgünlerinden, Adıge dilinde eğitim veren tek bir okulun bile bulunmadığı, Kuban ve Karadeniz Bölgelerine milli dilde eğitim verecek öğretmenler getirtmek, Adıge dilinde eğitim verecek öğretmenler yetiştirilmesi için öğretmen kursları açmak, Çerkes kültür günleri düzenleyerek bunları fotoğraflarla kayda almak, fakirlere yardımda bulunmak gibi çeşitli konularda Çerkes halkına yararlı oldu. Bu çalışmalara çoluk çocuğuyla birlikte, emeğini, zamanını ve parasını vererek katılan tüm bu özverili insanların ortak kaderleri ise; ülkede Sovyet egemenliğinin kurulmasından sonra, Kafkasya'yı "kurtaran" Rus Bolşevikleri tarafından ya yok edilmeleri ya da Kafkasya'dan kovularak; sürgünde, yurtlarının özlemi içinde, ölmeye mahkum edilmeleri olmuştur.

14 Bibliyografik sözlükteki biyografisi için bkz: Pisateli Kabardino-Balkarii, XIX- 80-kh gg. XX v., Nalçik, 2003, s. 74-78.

15 Biyografisi için bkz: Sefer E. Berzeg, Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti, 1917-1922, Cilt: III, İstanbul, 2006, s. 437.

16 Biyografisi için bkz: R. Kh. Khaşkhojeva, Adıgskiy prosvetitel XIX- naçala XX veka, Nalçik, 1993, s. 96-101.

17 Biyografisi için bkz: R. Kh. Khaşkhojeva, Seferbiy Siyukhov-İzbrannoje, Nalçik, 1997; R. Kh. Khaşkhojeva, Seferbiy Siyukhov, Adıgskiy prosvetitel, Maykop, 1991; Kim Buzare, Bir Eğitim Savaşçısı: Seferbiy Siyukh, Kafkasya Gerçeği, No: 8, Samsun 1992.

Rusya Gazetelerindeki Bazı Yazıları

Pşımaho Kotse, bu yıllarda, Rusya'da çıkan bazı gazete ve dergilerde takma adlarla ulusal ve toplumsal konularda makaleler de yayımlamıştır. Onun saptanabilen takma adlarından birisi "P. Kabardey"dir. Onun tarafından başka adlarla yazıldığı için kaybolup gitmiş başka yazılarının da olabileceğini düşünüyoruz. Kotse, daha üniversitede okurken bazı Kafkasyalıların Paris'te Mahamet Hacetlaşe'nin önderliğinde "Musulmanin" (Müslüman) adıyla Rusça bir dergi çıkardıklarını duymuş ve onunla ilişki kurmuştu. Genç Pşımaho'nun bu dergiyi çıkaranlara yazdığı mektup adı geçen derginin 3. sayısında (S. 87) yayınlanmıştır. Genç Pşımaho, mektubunda şunları yazmaktadır:

"Aziz hemşehrilerim! Musulmanin dergisini elime aldığımında yaşadığım duyguları ve sevinci ifade etmek için kelime bulamıyorum. Kitleleri bayrak gibi çevresinde toplayabilecek, ışıklı ve aydın bir geleceğin sloganlarını taşıyan bir dergiyi duymak, görmek ve eline almak muazzam bir sevinç değil midir? Ruhu yücelten ve moral düşünceler açısından fakir olan, kültürlü komşular arasında adeta yalnız kalan kültürlü Müslümanın yaşamında, bu en mutlu dakikalardan biri değil midir?"

Kotse'ye göre tüm Kafkas halklarından aydınları bir araya getiren bu derginin yayınlanması, Dağlıların yaşamında önemli bir olaydı:

"Bu kutsal girişim belki ilk başta pek etkili olmayabilir ve belki de onun meyvelerini toplamak bizlere nasip olmayacaktır. Fakat şimdiden uyanma ve yeniden doğuşumuzun işaretlerini görmek ve duymak da büyük bir mutluluktur. Ben de mutluyum. Sevgili ve yılmaz Mahamet Bek ve hemşehrilerim, geri bırakılmış ve okuyamamış kardeşlerimize hizmet etmeye

yönelik büyük davanızda hepinize mutluluk, enerji ve başarılar dilerim. Böyle dakikalarda duygularımı kağıt üzerinde ifade edemiyorum ama aslında buna gerek de yok; sizler beni zaten anlıyorsunuzdur. Başarılar, başarılar, başarılar...

Kardeşiniz Pşımaho Kotse"¹⁸

Kotse'nin 1909-1913 yıllarında, yurdu ve halkının sorunları ile ilgili olarak gazete ve dergilerde yayımladığı bilinen yazılarından bazıları da şunlardır:

- "Kabardey Yöresindeki Arazi Anlaşmazlıkları" (Bratskaya pomoş, No:12, 1909),
- "Kabardey Hakkında Düşünceler" (Terek, 16 Ekim 1909),
- "Kabardey'deki Otlaklar Sorunu Hakkında" (Terek, 23 Ekim 1909),
- "Terek ve Kuban Bölgelerindeki Müslümanların Manevi-Dini Gereksinimleri" (Novaya Rus, No:109, St. Petersburg, 1910, Musulmanin, No:3, Paris 1910),
- "Dağlı Kadınlarını Savunuyorum" (Novaya Rus, No:42, 1910),
- "Kabardey Yöresinde Halk Eğitiminin Durumu" (Novaya Rus, No:97, 1910),
- "Nalçık Yöresinde" (Novaya Rus, No:28, 1910),
- "Çerkesler ve Askerlik Yükümlülüğü" (Musulmanin, No:5, Paris 1911),
- "Müslüman Gerçeği Sınırların Ötesinde Değil" (Kubanskiy kray, No:31, Yekaterinodar, 1913),

18 T. Kh. Kumikov, Pşımakhko Tamaşeviç Kotsev, Kultura, obşestvenno-politiçeskaya misl i prosveşeniye Kabardı vo vtoroy polovine XIX- naçale XX veka, Nalçık, 1996, s. 258-267.